

lama i tradicijama (aristotelovskoj, platoničkoj i neoplatoničkoj, tomističkoj i skotističkoj, hermetičkoj, sinkretističkoj, galilejevsko-newtonovskoj, itd.). Ukratko, *Starija hrvatska filozofija* u cjelini, ako je i obradila tek šest odabranih hrvatskih filozofa (te, dakako, ne pretendira ni u kom slučaju na to da bi bila povijest starije hrvatske filozofije), ipak daje dobar uvid u osnovne značajke hrvatske filozofije do početka 19. st. – u njezin europski identitet te disciplinarnu i 'tradicijsku' raznorodnost.

DARIO ŠKARICA

Zlatko Posavac, Arnold kao estetičar u kontekstu kontroverza hrvatske Moderne, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1996, str. 383.*

Malo komu, gotovo smatram nikomu u hrvatskoj kulturnoj javnosti nije nepoznato ime Zlatka Posavca i njegovo višegodišnje sustavno znanstveno proučavanje i istraživanje hrvatske filozofske, posebice estetičke baštine, propitivanje njene povijesti, problema, njenih pretpostavki, dosega i konsekvencija. Rezultati tog marnog i strpljivog istraživanja i proučavanja, autorove zavidne energije, njegove su knjige, studije, članci i rasprave, između ostalog monografija o Haleru, djelo »Estetika u Hrvata«, i, posljednja o kojoj sam također govorila prilikom njene promocije, »Novija hrvatska estetika« (1991. g.). U širokom rasponu interesa i tema Posavac iščitava fragmente srednjovjekovnih tekstova, otkriva datume i imena onih zapostavljenih, ili zaboravljenih, ili prešućenih estetičara (Dvorniković, Kržan, Čepulić i dr.), nastojeći svagda na isticanju i dokazivanju kontinuiteta hrvatske estetike.

Produbljujući svoja ranija istraživanja o kompleksu i fenomenu hrvatske moderne (1980. brani disertaciju s temom »Corpus teza hrvatske književne Moderne«, 1986. u knjizi »Estetika u Hrvata« jedno od poglavlja razmatra teorijsku složenost i kontroverze spomenuta razdoblja hrvatske estetičke teorije i prakse), u svojoj najnovijoj knjizi »Arnold kao estetičar u kontekstu kontroverza hrvatske Moderne« (izd. Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1996, bibl. »Filozofska istraživanja«, knj. 102, urednik P. Barišić), Z. Posavac nam iz bogate svoje duhovne radionice podastire monografski prikaz estetičkih nazorâ Đure Arnolda. U široko postavljenu problemskom obzoru, metodološki globalnom i analitičko-kritičkim interpretativnim, sinkronijsko i dija-

* Riječ na predstavljanju knjige dr. Z. Posavca »Arnold kao estetičar u kontekstu kontroverza hrvatske Moderne«, Zagreb, 27. studenog, 1997, »Školska knjiga«, Zagreb.

kronijsko razvedenim postupkom, s pretenzijom na sustavnost i cjelovitost, otkriva lik i djelo Đ. Arnolda, nastojeći prodrijeti u bit »slučaja Arnold«. Pitajući se što je nama Arnold danas i jučer, ili, riječima samog autora, on jest »za mali hrvatski narod netko (nešto) poput Heideggera, prije i poslije Heideggera« – pita se autor u osnovi o *spoznaji hrvatske kulture* uopće, mjerene hrvatskim i europskim mjerilima. S kritičkom sumnjom, i boreći se protiv povijesne »amnezije«, isto tako i neprepoznavanja bitnih problema hrvatske kulture, ali i politike, protiv kanoniziranih stavova, odatle i nepoznavanja i nerazumijevanja značenja i dosega Arnoldovih teorijskih stajališta, Z. Posavac u novoj vizuri predstavlja sliku i predodžbu Đ. Arnolda, povijesnu sliku vremena iz koje prosuđuje njegov lik i djelo u *kulturološkom, filozofsko-estetičkom, pjesničkom, teorijskom, društveno-političkom* smislu. U dijalogu i konfrontaciji s dosadašnjim historiografskim ocjenama i rezultatima, tezama i argumentima, autor nastoji pružiti objektivnu identifikaciju različitih prosudbi i tumačenja (Barac, Krleža, Petras, Krstić, Grgec, Vuk-Pavlović, Despot), ukazujući na dalekosežnosti i modernost Arnoldovih koncepcija iz obzora povijesno-egzistencijalističko-esencijalne hermeneutike. Autor širokim potezima slika i analizira hrvatsku društvenu i kulturnu stvarnost »fin de siècle«, književnu i umjetničku povijest Moderne kao novog povijesnog i stilskog razdoblja, njegovu *pluralističku strukturu* i sastavnice, kao integralni dio europske i svjetske kulturne povijesti. Ponajprije je to fenomen razmeđa stoljeća, njegovo značenje i ono što ga određuje kao »integralnu vremensku makrocjelinu« (Z. P.), te ukupnu povijesnu zbilju različitih grana umjetnosti i očitovanja hrvatske Moderne i njenih »izama« (esteticizam, artizam, simbolizam, Jugendstil, impresionizam), jednom riječi *epohalnost* »belle époque« i njene duhovne, umjetničke i kulturne posebnosti. Mnogobrojnim tekstovnim oprimjerenjima autor ispravlja niz do danas prihvaćanih i podržavanih teza historiografa, s osnovnom nakanom da nadoknadi propuste, podcjenjivanja kao i precjenjivanja, odnosno prešućivanja kako osoba, tako i stanovitih struja i pojava, nudeći nova tumačenja i vrijednosne sudove, u novoj vizuri i novoj metodologiji. Oslanjajući se u svom *kompletnom* i *kompleksnom* uvidu analitičkim tumačenjima i prosudbama istraživanoga razdoblja na dosadašnje književnopovijesne ocjene, autor *reinterpretira* i *reafirmira* kako značenje književne i kulturne povijesti hrvatske Moderne, nastojeći svagda na njenoj *objektivno vrijednosnoj* prosudbi, a time jednako tako i Arnoldove filozofsko-estetičko-povijesne »oporuke« razmatrajući ono tradirano i izvorno njegovih stajališta i sveukupnu njihovu filozofsku utemeljenost. Okrenut osobno protiv svakog standardiziranja, naglašenih ugleda i popularnih parola, petrificiranih struktura tradicionalnih, neupitnih kvalifikativa, svojom prepoznatljivom temperamentnošću, polemičnošću i bez imalo sustezanja, Z. Posavac podgrijava tektoniku uredno naslaganih povijesnih tumačenja, uvriježenih znanja i spo-

znaja (budi nam dopušteno podsjetiti samo na neke, primjerice autorova stajališta o samom kontekstu hrvatskog filozofskog poimanja povijesti, i njegovom mistificiranju, kao što je to teza o nastanku »pluralizma« u hrvatskoj filozofiji »tek s potpunom uspostavom hrvatskog sveučilišta u Zagrebu, 1874.«, ili o »preporodu hrvatske filozofije od 70-ih godina nadalje«). On polemizira s njima, primjerice pokazujući u svojoj knjizi kako se estetički umjetnički pluralizam u Hrvatskoj nije javio tek u doba Moderne, na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, »kao što se ni hrvatski umjetnički (duhovni, kulturni, estetički) preporod nije zbio za vrijeme tzv. ilirizma, također ne tek ni u doba tzv. hrvatske Moderne«.

Povijesno značenje estetike Đ. Arnolda autor tako razmatra u kulturnom i filozofskom kontekstu, u obzoru njenih komponenata (herbartizam, darvinizam, realizam, naturalizam, pozitivizam), u širokom dijapazonu odnosa: estetike i povijesti, umjetnosti i nacije, estetike i psihologije, ljepote i umjetnosti, znanosti i umjetnosti, vjere i dr., te filozofije povijesti (Rački, Starčević, Kršnjavi).

Akribičnošću, temeljitim poznavanjem i analitičkim diskursom, Z. Posavac donosi cjelovit uvid u preokupaciju Arnolda nacionalnom tematikom umjetnosti, od njegovih programskih govora (1902.–9.), teza kao predsjednika Matice Hrvatske, pa do njegove »testamentarne« ideje jedinstva hrvatske narodne kulture i umjetnosti (»treća faza« Arnoldova). S obzirom na hrvatsku povijesnu i političku situaciju, te historiografske prikaze, Posavac utemeljeno faktografski rasvjetljava »slučaj Arnold«, spor oko Arnolda, usredišten na problematiku nacije, nacionalnog i umjetnosti, nacionalnog karaktera umjetnosti u povijesnom kontekstu Moderne, nacionalne tematike »mladih«, s naglaskom na filozofskoj pozadini Moderne.

Ukazujući na propuste, previde i nesporazume, zablude i neargumentirane prosudbe hrvatske historiografije književnosti, umjetnosti i filozofije, njene jednostranosti i mistifikacije, autor ukazuje na aktualnost Moderne i Arnolda, no ono »estetsko hrvatsko Moderne«, njihov povijesni »eho«, teorijski i praktički, te perzistiranje ideja Moderne u 20. stoljeću (s referencijama na problem nacionalnog, od Heideggera do Musila i Magnusa). Ukazuje nadalje na dalekosežnost Arnoldovih estetičkih pogleda za sveukupnu povijest hrvatske filozofije i kulture, te za političku povijest. Knjiga obiluje nizom relevantnih činjenica iz hrvatske umjetničke, slikarske, graditeljske, književne, glazbene, ne samo filozofske povijesti.

Iako se skromno ograđuje od pretenzija na historiografsku *potpunost*, upozoravajući kako mu historiografski interes ne valja ničanski uzimati u »antikvarnom« smislu, nego u namjeri otvaranja horizonta razumijevanja (a to je ujedno jedno od temeljnih obilježja cjelokupnoga nastojanja Posavčeva istraživanja), autor temeljito razmatra *u sebi cjelovit* i zaokružen kompleks

problema i odnosa, razložen kroz šest poglavlja knjige (I. Fin de siècle, la belle époque i pluralizam »izama« hrvatske Moderne, II. Estetičke premise u raspravi »Etika i povijest«, III. Psihologija i estetika, IV. Umjetnost i narod, V. Umjetnost i znanost, VI. Umjetnost i vjera), i *sedmi*, zaključni u kojem razmatra implikacije i Arnoldovu estetiku u novom svjetlu, te *Dodatak* u kojem problematizira Arnoldovu estetiku i hrvatsku filozofiju povijesti 19. stoljeća.

U svom razlaganju povijesne hermeneutike hrvatske estetike 19. stoljeća autor argumentira svoje teze (s kojima se ne mora svatko složiti) o aktualnosti i modernosti, teorijskofilozofskom legitimitetu i prije svega o *izvornosti* Arnoldovih teza koje se konačno ne mogu podvesti pod senzualizam, biologizam, ni psihologizam, nego predstavljaju *koherentnu filozofiju umjetnosti*. Autor dokazuje neodrživost generalnih tvrdnji o promašaju ili zakašnjelosti Arnoldovih stajališta. Slobodan analitik, kritički dosljedan, Z. Posavac svojim djelom prosuđuje o mjestu i ulozi Arnoldove estetike u cjelokupnoj povijesti hrvatske estetike i filozofije, te u kulturnopovijesnom kontekstu.

Upoznavanje s »dosad uglavnom nepoznatim historijskim materijalom i njegovim kulturnopovijesnim refleksima u oblasti estetičkog«, čini vrijednost ove monografije koja pruža kompletan uvid u svu složenost hrvatske estetičke teorije i prakse spomenuta razdoblja, otvarajuće obzore suvremenom estetičkom mišljenju. Govor o Arnoldu, kao i o nizu hrvatskih estetičara različitih povijesnih razdoblja, kako ga poduzima Zlatko Posavac, govor je uistinu o stanju hrvatske filozofije same, o povijesnom stanju filozofije, o stanju njene istraženosti i njenim zadacima, o uvidu u ono što hrvatska kulturna povijest odista ima na planu estetičke refleksije.

Imajući na umu sve to, knjiga dr. Z. Posavca o Đ. Arnoldu i njegovoj estetici u kontekstu kontroverza hrvatske Moderne predstavlja vrijedan nov znanstveni doprinos hrvatskoj filozofskoj historiografiji, još jedan dalji korak u plodnom autorovu opusu i njegovu nastojanju na osvještenju, očuvanju i afirmiranju hrvatskog filozofskog i općeduhovnog i kulturnog identiteta.

LJERKA SCHIFFLER